بەش: جوگرافیا

کۆلێژ: ئەدەبیات

زانکۆ: سەلاحەدین – هەولێر

بابەت: کوردناسیی گشتی

پەرتووکی کۆرس – (قۆناغی یەکەم -)

ناوی مامۆستا :خولة حمةرشيد عمر

ساڵی خوێندن: 2022-2023

پەرتووكی كۆرس
Course Book

١. ناوی كۆرس	كوردناسی گشتی
٢. ناوی مامۆستای بەرپرس	خولة حمەرشید عمر
٣. بەش/ كۆلێژ	جوگرافیا / ئەدەبیات
٤. پەیوەندی	ئیمێل Khawlah.omer@su.edu.krd ژمارەی تەلەفون: 0750 4959284
٥. یەكەی خوێندن (بە سەعات) لە هەفتەیەک	تیۆری: ٣كاتژمێرلە هە فتەیەكدا پراكتیک: ٠
٦. ژمارەی كاركردن	
٧. كۆدی كۆرس	
٨. پرۆفایەلی مامۆستا	/https://academics.su.edu.krd/ khawlah
٩. وشە سەرەكیەكان	كورد، كوردۆلۆجی، كوردناسی، مێژووی كۆن – ئیسلامی –نویَ ، رەچەڵەكی كورد، جوگرافیا، ئایین، زمان، پەیوەندیكردن، خێزانە زمان، دیالێكت، شێوەزار، ئەدەب، ڕێبازە ئەدەبییەكان، كلاسیک، ڕۆمانستیك، ریالیزم.

١٠. ناوەرۆكی گشتی كۆرس:

كوردناسی گشتی : هەموو نوسراو و توێژینەوەزانستیەكان دەگرێتەوە كە لەسەر هەموولایەنەكانی ژیانی كورد وەك (زمان ، ئەدەب ، جوگرافیا ، مێژوو ، ئاینوكلتورو...هتد) نوسراوە وبلاوكراوەتەوە بە ئامانجی ناساندنی كورد.گرنگی ئەم كۆرسە لە گرتنەبەری ڕێگای زانستی بۆلێكۆڵینەوە لەكورد وەك نەتەوەو خاكی كوردستان وەك وڵات دەردەكەوێت، بە ئامانجی ناساندنی كورد وەك یەكێك لەنەتەوەكانی دونیا كەخاوەنی خەسڵەت وتایبەتمەندی نەتەوایەتی خۆیەتی وجیاوازە لەنەتەوەكانی تر لە ڕووی نەژادو زمان وكلتور و نەریتەوە، كە مەرجێكی سەرەكیە هەمووتاكێكی كورد زانیاری ڕاست وپوخت لەسەر ئەم بابەتە بزانێت بەئامانجی گرێدانی تاكی كورد بەنەتەوەو خاكی خۆی كە تایبتە بە خۆی وجیاوازە لەهەموو نەتەوەكانی تر. هەرئەمەش وای‌كردووە كەئەم بابەتە جیاواز لەهەر بابەتێكی‌تر بەپێویستیەكی گرنگی هەمیشەی دابنرێ و لە هەموو كۆلیژو بەشە جیاجیاكانی زانكۆكانی هەرێمی كوردستان بخوێندرێت.

١١. ئامانجەكانی كۆرس :

١- ڕوونكردنەوەی هەموو ئەو بابەتانەیە كە لە بارەی گەلی كوردەوە روونەكراونەتەوە، لێرەدا روونتر دەكرێنەوە و قوتابیان و خوێندكارانیان پیَ ئلشنا دەكریَ .

٢- بابەتەكە وەكو بابەتێكی رۆشنبیری گشتی دەبیَ

٣- ڕاستکردنەوەی ئەو زانیارییانەی،کە ناحەزانی نەتەوەی کورد دژی کوردییان نوسیوە و نابابەتییانە لە بەرژەوەندی خۆیان ڕاستییەکانیان شێواندووە .

٤- لەپێناو ناساندنی قوتابی و خوێندکارانی غەیرە کورد، بە ڕیشە و ڕەچەڵەکی کورد و سەربەخۆی زمانی کوردی و داب و نەریت و شێوازی بیرکردنەوە و شارستانیەتی کورد.

٥- ناساندنی قوتابی و خوێندکاران بە سامانی دەوڵەمەندی کەلتوور و کەلەپوور و جوگرافیا لایەنە جیاجیاکانی ژیانی نەتەوەی کورد و نەژاد و مێژوو و زمان و ئەدەبیاتی کوردی .

٦- تێگەیاندنی قوتابی و خوێندکاران لەو حەقیقەتەی کە کورد نەتەوەیەکی خاک دابەشکراوی بێ قەوارەیە و بە درێژایی مێژوو توشی قڕکردن و ڕاگواستن و گۆڕینی دیمۆگرافیای خاک و ناسنامەی نەتەوەیی بۆتەوە .

٧- تێگەیاندنی قوتابی وخوێندکارانە ، کە کوردیش خاوەنی زمانێکە لە ئاستی زمانەکانی دیکەی دنیادایە لە ڕووی سروشت و پێکهاتەوە ، هەوڵ بدا بۆ پێشخستنی زمانەکەی لە ڕێگای بەکارهێنانی زمانی کوردی لە نووسین و داهێنانەکانیدا.-

١٢. ئەرکەکانی قوتابی

ئەرکی قوتابی لەم بابەتەدا زۆر گرنگە کە ئامادەبوونی بەردەوامیان هەبێ و تێبینیەکان تۆماربکەن وبەشداربن لە وانەکە بە ڕێگای گفتوگۆ و خستنەڕووی تێبینییەکان" هەروەها خوێندنەوەی ئەو سەرچاوانەی کە لە لیستی سەرچاوەی کۆرسبووکەکە ئاماژەیان پێکراوە" بۆئەوەی پێشوەختە زانیارییان هەبێ لەسەر بابەتەکە.

١٣. ڕێگەی وانە ووتنەوە

لەم وانەیەدا چەندین شێواز بەکاردەهێنری بۆ گەیشتن بەئامانجەکان و گەیاندنی زانیارییەکان بۆ قوتابی وەکو ڕێگای ئامادەکاری،کە تیایدا بابەتەکان بە قوتابیان دەدرێ لەگەڵ بەکارهێنانی چەند ڕێگایەکی دیکەی وەکو ڕێگای گفتوگۆ و پرسیار و وەڵام (سوأل و جواب) لەپێناو دەوڵەمەندکردنی بابەتەکەو باشتر گەیاندنی زانیارییەکان. بەکارهێنانی هەریەك لەم شێوازانەش بەپێی سروشتی بابەتی وانەکەو بوونی سەرچاوە و هۆکاری پێویستی بەردەست دەگۆڕێ.

١٤. سیستەمی هەڵسەنگاندن

هەڵسەنگاندن لەم بابەتەدا بە ڕێگای ئەنجامدانی کویز و لێپرسینەوەی ڕۆژانە لە بابەتەکە و ئەرکی ماڵەوە ئەنجامدانی تاقیکردنەوەی وەرزی دەبێ کە تێکڕای تاقیکردنەوەی وەرزی لەسەر (40) نمرە دەبێ.

١٥. ئەنجامەکانی فێربوون

پەیداکردنی شارەزایی تەواو سەبارەت بە مێژووی کورد .

-ئاشنا بوون بە ڕووداو و ئەو بابەتانەی ، کە پەیوەندییان بە گەلی کورد هەیە .

-شارەزابوونی تەواوی خوێندکار بە زمان و ئەدەبی کوردی .

گەیاندنی زانستی نوێ سەبارەت بە هەموو بابەتێکی پەیوەندیدار بە (زمان و ئەدەبی کوردی) .

١٦. لیستی سەرچاوە

١- د. وریا عومەر ئەمین، ئاسۆیەکی تری زمانەوانی.
٢- عەبدولوەهاب خالد، زمان و زمانڤانی.
٣- د. رەفیق شوانی، زمانی کوردی شوێنی لەناو زمانەکانی جیهاندا.
٤- د.رەفیق شوانی، چەند بابەتێکی زمان و رێزمانی کوردی.
٥- پ د فریدریش موولێر ، پ د ئەلبێرت سوسێن، پ د هۆگۆ مەکاس، وە رگێڕانی لە ئەڵمانیەوە: د. حەمید عەزیز، زمانی کوردان چەند لێکۆڵینەوەیەکی فیلۆلۆجی زمان.
٦- بیهزاد خۆشحاڵی، و: مستەفا غەفور، فیلۆلۆجیای زمانی کوردی و مێژووی کوردستان.
٧- کۆڕی زانیاری کورد، بەرکوتێکی خەرمانی کوردناسی لە ئەوروپا.
٨- د. ئەورەحمانی حاجی مارف، فەرهەنگی زماننامسی.
٩- محەمەد مەعروف فەتاح
١٠- محەمەد ئەمین هەورامانی، مێژووی رێبازی زمانی کوردی.
١١- میهردادی ئێزیدی، چەردە باسێك لەبارەی کوردانەوە.
١٢- سەعید مەموزینی، بەرکوڵێك لە مێژووی کورد و کوردستان.
١٣- عەبدولڕەحمانی قاسملۆ ، کوردستان و کورد.
١٤- محەمەد ئەمین زەکی بەگ، خولاسەی تاریخی کورد و کوردستان.
١٥- قەیس کاکل تۆفیق، جۆرەکانی رستەو تیۆری کردە قسەییەکان، نامەی ماستەر.
١٦- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ئەدەبی کوردی.
١٧- د. مارف خەزنەدار، مێژووی ئەدەبی کوردی.
١٨- شەرەفنامە، شەرەفخانی بەتلیسی، هەژار کردوویەتی بە کوردی.
١٩- د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی گەلی کورد.
٢٠- د. ئارشاك پۆلادیان، و:ئازاد عوبێد ساڵح، کورد لە سەرچاوە عەرەبییەکاندا.
٢١- د. شوکریە رەسول، ئەدەبی کوردی و هونەرەکانی ئەدەبی کوردی.
٢٢- د. عەلی عەبدولوافی، و: د. ئیبراهیم عەزیز، زانستی زمان.
٢٣- محمد معروف فتاح، زمانەوانی.
٢٤- عیزەدین مستەفا ڕەسولٚ،ئەدەبیاتی نوێی کوردی.
٢٥- ئەحمەد سالار،ڕێبازە سەرەکییەکانی ئەدەب و هونەر.
٢٦- سدیق بۆرەکەیی،مێژووی وێژەی کوردی.
٢٧- خورشید ڕەشید ئەحمە،ڕێبازی ڕۆمانتیك لە ئەدەبی کوردیدا.

ناوی مامۆستای وانەبێژ	١٧. بابەتەکان
م.ي. خولة حمةرشيد ٣ کاتژمێر لە هە فتەیەکدا	**یەکەم / جوگرافیا** **بەشی یەکەم : دەروازەیەک بۆ کوردستان** ١- زاراوەی کوردستان ٢- شوێن (پێگەی جوگرافی) ٣- شوێنی ئەسترۆنۆمی ٤- سنوور و ڕووبەر و شێوە **بەشی دووەم / تایبەتمەندی سروشتی کوردستان** ١- بەرزی و نزمی (تۆبۆگرافیا) ٢- ئاو و هەوا ٣- دەرامەتی ئاوی **بەشی سێیەم / تایبەتمەندی مرۆی کوردستان** ١- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی پێکهاتە ٢- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی ژینگە ٣- دابەشبوونی دانیشتوان بە پێی قەبارە **بەشی چوارەم / ژیانی ئابووری لە کوردستاندا** ١- کشتوکاڵ ٢- سامانی ئاژەڵ ٣- پیشەسازی و کانزاکان ٤- گەشتوگوزار **دووەم / مێژوو** **یەکەم: تەوەرەی مێژووی کورد لەبابەتی کورد (کوردناسی)** أ- ناوی کوردو کوردستان ١- کوردناسی چەمک و واتاکەی ٢- وشەی کورد (ڕیشەیی و مانای) ٣- زاراوەی کوردستان لەسەرچاوەکاندا ب- مێژووی ڕیشەی نەژادی کورد

١- نەژادی کورد لە دیدی ڕۆژهەڵاتناسان ٢- نەژادی کورد لە دیدی مێژوونوسانی کورد و غەیرە کورد ج- دانیشتوانی کۆنی کوردستان ١- هۆزەکانی کۆنی کورد ٢- مێژووی شارستانیەتی کۆنی کورد **دووەم: سەرەتاکانی پەیوەندی کورد بەئاینی ئیسلام** • جابانی کورد • فەتحکردنی کوردستان لەسەردەمی خەلیفە عومەری کوری خەتاب • بارودۆخی کوردستان لەسەردەمی خەلافەتدا - میرنشینە کوردیەکان لەسەردەمی عەباسیدا - چەند لایەنێکی شارستانیەتی کورد لەسەردەمی ئیسلامیدا - دەوڵەتی ئەیوبی و ڕۆڵی ڕابەرایەتی سەلاحەدینی ئەیوبی - ڕۆڵی شارستانی زانایێنی کورد لە مێژووی ئیسلامیدا **سێ یەم: مێژووی نوێ و هاوچەرخی کورد** - سەرهەڵدان و بوژانەوەی میرنشینە کوردییەکان - هۆکارەکانی ڕوخانی میرنشینە کوردییەکان - کوردستان لەململانێی وڵاتانی هەرێمیدا - بزاڤ و شۆرشە کوردییەکان لەسەدی نوزدە و بیستدا - کورد و بزاڤی ڕێکخراوەیی لە نیوەی یەکەمی سەدەی بیستدا - کورد لە کۆنگرە و پەیماننامە نێودەوڵەتیەکاندا - کۆماری کوردستان لە مەهاباد - جینۆساید سێیەم / زمان **١- زمان و گرنگی زمان و جۆرەکانی زمان** (پێناسەی زمان لە ڕوانگەی زمانەوانی دەروونی و کۆمەڵایەتی و گرنگی زمان و و جۆرەکانی زمان (نوسراو،جەستەیە) **٢- تایبەتییەکانی زمان** (زمان ڕەفتارە – زمان دەنگە – زمان سیستەمە- زمان تایبەتە بەمرۆڤ –	

زمان هێمایە – زمان داهێنانە) **٣ خێزانە زمانییەکان** (هیندۆ ئەوروپی – سامی و حامی – تۆرانی)، هاوبەشی زمانی کوردی و هیندۆئەوروپی . **4- مێژووی زمانی کوردی و قۆناغەکانی** (قۆناغی کۆن – قۆناغی ناوەند – قۆناغی شێوەزار – قۆناغی نوێ) **5- زارەکانی زمانی کوردی و شوێنی جوگرافی** (زار – تایبەتمەندی زار – جۆرەکانی زار – زارەکانی زمانی کوردی) **6- زمانی ستاندەرد و هۆکارەکانی دروستبوونی** (زمانی ستاندەرد،شێوەی دروستبوونی (ئایینی – سیاسی – ئەدەبی بەرز)، هۆکاری نەبوونی ستاندەرد لە زمانی کوردیدا) . **7- ڕێنووسی زمانی کوردی و گرفتەکانی** پیتەکانی زمانی کوردی – گەشەی نوسین – نوسینی نمونەیی –جۆرەکانی ئەلفوبێ – گرفتەکانی ڕێنوسی کوردی) **8- پلانی زمان و سیاسەتی زمانی** (زمانی دایک و پارێزگاریکردن لێی –گرنگی نەتەوایەتی زمانی دایک، ڕۆڵی نەرێنی زمانی بیانی لەسەر زمانی دایک – پلانی زمان – زمان و ئاسایشی نەتەوەیی) **9- ململانێی زمانی بێگانە لەگەڵ زمانی کوردی** (چەمکی ململانێ، قۆناغەکانی ململانێ، کارتێکەرەکانی سەر ململانێ) **10- زمان و کەلتوور** (ڕەنگدانەوەی کەلتووری کوردی لە زماندا : ڕێزگرتن – پێکەوە ژیان – تەبایی – مرۆڤدۆستی ...هتد) **<u>چوارەم / لێژنەی ئەدەب</u>** یەکەم – مێژووی ئەدەبی کوردی دووەم- ڕۆژنامەگەری کوردی أ- ئەدەبی فۆلکلۆر (-پێناسەی فۆکلۆر – گرنگی و بەهای فۆلکلۆری کوردی و رۆلی لە بونیادی	

	شارستانی کورددا- بەشەکانی فۆلکلۆر (ئەفسانە –داستان – هەقایەت – پەندی پێشینان– مەتەڵ گۆرانی و هۆنراوە، ...هتد (هێنانەوەی نمونە بۆ هەریەکێکیان) . ب- ئەدەبی نوسراو (شیعر –پەخشان) ١- شیعری کوردی (قۆناغەکانی شیعری کوردی) **یەکەم / شیعری کلاسیکی کوردی** (شێوازی شیعری کلاسیکی کوردی لە ڕووی ڕوخسار و ناوەڕۆکەوە) **قوتابخانەکانی شیعری کلاسیکی کوردی** - ئەدەبیاتی لوڕی : کورتەیەکی مێژووی دەربارەی باباتاهیری هەمەدانی و نمونەی شیعری ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو : کورتەیەک دەربارەی ئەدەبیاتی کرمانجی سەروو، نمونەی شیعری مەلای جزیری ئەدەبیاتی کرمانجی خواروو، قوتابخانەکەی سێ کوچکەی بابان و نمونەی شیعری نالی دووەم / شیعری نوێی کوردی - شیعری ڕۆمانتسیزمی کوردی - مێژووی سەرهەڵدانی شیعری نوێ و هۆکارەکانی نوێبوونەوە - تایبەتمەندێتی شیعری ڕۆمانسیزمی کوردی و جیاوازی لەگەڵ ڕۆمامسیزمی ئەوروپی - چەند نمونەیەکی شعری (گۆران وەک نمونە) سێیەم / شیعری هاوچەرخی کوردی (لە بزوتنەوەی ڕوانگەوە تا دوای ڕاپەرین) لە ڕووی روخسار و ناوەرۆک و تایبەتمەندییەوە . **پەخشانی کوردی** _ مێژووی سەرهەڵدانی پەخشانی کوردی و هێنانەوەی نمونە لە نێو (دەقە کۆنەکان بە نمونەی سەرەنجام و میسحەفا رەش و جیلوە، ئاقییە نامە، مەولودنامە، مەلامەحموودی بایەزیدی، ئەحمەدی خانی ...هتد) . هونەرەکانی پەخشانی کوردی : (هەقایەت – پەندی پێشینان – قسەی نەستەق – مەتەڵ – وتار – خوتبە – سەرگوزشتە – نامە – راگوزاری – چیرۆک – رۆمان – دراما) زۆر بە چری باسی هەریەکەیان بکرێت و نمونەیان بۆ بهێنرێتەوە) . یان دەتوانێت تەنیا جەخت لەسەر ئەم سێ هونەرەی خوارەوە

بكاتەوە : – چیرۆكی كوردی – درامای كوردی – رۆمانی كوردی تێبینی : (مامۆستای بابەت دوای دیاریكردنی هونەرەكانی پەخشان، باشتر وایە جەخت لەسەر ئەو سێ هونەرەی سەرەوە بكاتەوە، بۆ نمونە لە بابەتی چیرۆكی كوردیدا باسی ئەمانە بكات : – مێژووی سەرهەڵدانی صیرۆكی كوردی – تایبەتمەندێتی چیرۆكی كوردی – شێوازی چیرۆكی كوردی بە پێی قۆناغەكانی چیرۆكی كوردی لە رۆمانیشدا بە هەمان شێوە : – مێژووی سەرهەڵدانی رۆمانی كوردی – قۆناغەكانی رۆمانی كوردی لە درامادا : – هونەرەكانی درامای كوردی (شانۆ – تەلەفزیۆن – سینەما – رادیۆ) . – مێژووی سەرهەڵدانی شانۆی كوردی، وەك دەقی نوسراو – نەك نمایش و هونەری نواندن تایبەتمەندێتی شانۆی كوردی (جەختكردنەوە لە سەر ناوەرۆكی) .	
١٨. بابەتی پراكتیك (ئەگەر هەبێت)	

١٩. تاقیكردنەوەكان

١. دارشتن: لەم جۆرەتاقیكردنەوەیە پرسیارەكان زۆربەی بە وشەی وەك روون بكەوە چۆن...؟ هۆكارەكان چی بوون...؟ بۆچی...؟ چۆن...؟ دەستپێدەكات.
لەگەڵ وەڵامی نموونەییان
نموونە دەبێت دەستەبەربكرێت

٢. راست وچەوت: لەم جۆرە تاقیكردنەوەیە رستەیەكی كورت دەربارەی بابەتێك دەستەبەردەكرێت وپاشان قوتابی بە ڕاست یان چەوت دادەنێت. نموونە دەبێت دەستەبەربكرێت.

٣. بژاردەی زۆر: لەم جۆرە تاقیكردنەوەیە ژمارەیەك دەستەواژە دەستەبەردەكرێت لە ژێر رستەیەك وپاشان قوتابیان دەستەواژەی راست هەڵدەبژێرێت. نموونە دەبێت دەستەبەربكرێت.

٢٠. تێبینی تر

٢١. پێداچوونەوەی هاوەڵ